

Anmeldelser

1) Martin B. Carstensen, Flemming Svith & Per Mouritsen (red.), *DR og TV2 – i folkets tjeneste?*, Aarhus: Ajour, 2007, 246 s., kr. 260; 2) Hans-Henrik Holm, Flemming Svith & Kate Kartveit (red.), *Når nyheder bliver til – på DR og TV2*, Aarhus: Ajour, 2008, 242 s., kr. 279; 3) Oluf Jørgensen, Helle Nissen Kruuse, Annegrete Skovbjerg & Henriette Vignal-Schjøth (red.), *Styring eller frihed? Regulering, etik og kontrol*, Aarhus: Ajour, 2008, 315 s., kr. 270.

At anmelde antologier er svært. Hvad skal der fokuseres på? De enkelte bidrag, deres rækkefølge, progression og/eller den udstrækning i hvilken de taler til og med hinanden? Eller er det de bagvedliggende projekter, der skal evalueres? Sådanne spørgsmål bliver bestemt ikke lettere, når det som her drejer sig om hele tre antologier, der tilsammen består af 29 bidrag spændende fra godt 6 sider til 59 sider!

En sådan forskel i omfang peger på, at bidragene til disse antologier udspringer af forskellige fagligheder og dermed skrivetraditioner: journalistik, statskundskab, jura og medievidenskab. Givet denne forskellighed er det ikke målet med nærværende anmeldelse, at måle de enkelte bidrag i forhold til disse specifikke videnstraditioner men snarere at vurdere, hvorledes artiklerne, hver for sig og tilsammen, bidrager til en forståelse af de overordnede spørgsmål og delspørgsmål, der opstilles i de forskningsprojekter, der ligger til grund for udgivelserne. Og lad det være sagt med det samme: her kunne man have været hjulpet bedre på vej. Som udgivelserne foreligger, påhviler det i udstrakt grad læseren selv at danne sig et samlet billede. Om dette lykkes, vender jeg tilbage til.

Den samlende baggrund for tre bind er de 5 millioner kroner, der i 2005 blev afsat ved en aftale indgået imellem regeringen og Dansk Folkeparti til forskning i public service programvirksomhed. Det var det daværende Radio- og TV-nævn, der i samarbejde med Det Strategiske Forskningsråd i Videnskabsministeriet, fordelte disse midler til en række forskningsprojekter. Blandt disse var 'Dansk public service på journalistikkens betingelser: Udvikling, dilemmaer, visioner', der ligger til grund for de to første bind, og projektet 'Klageadgang for seere og lyttere over programvirksomheden', der afrapporteres i det tredje bind. Dette sidste projekt var en separat delbevilling under der første, men med egne spørgsmål og egen ledelse af Oluf Jørgensen fra Dansk Medie- og Journalisthøjskole (som den hedder efter fusionen med den grafiske højskole sidste år). I dette bind afdækkes og diskuteres de lovgivningsmæssige aspekter af styringen af – og til dels produktionen af – public

service programudbuddet. På trods af, at der er overlap i tematikker vil den resterende del af denne anmeldelse imidlertid fokusere på de to bind, der har et fælles afsæt og mål.

Projektet om public service på journalistikkens betingelser var forankret på Center for Journalistiske Universitetsuddannelser ved Aarhus Universitet. Centret er et samarbejde imellem Dansk Medie- og Journalisthøjskole, det Samfundsvidenskabelige og det Humanistiske Fakultet ved Aarhus Universitet. Daværende centerleder Per Mouritsen fra Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet var koordinator på forskningsprojektet.

Deltagerne i projektet er således fordelt imellem de tre interessenter i centret på Aarhus Universitet. Hvis man skal dømme efter bidragene i antologierne kom langt de fleste deltagere dog fra Dansk Medie- og Journalisthøjskole, hvilket synes fornuftigt idet netop 'journalistikkens betingelser' er fremhævet i projektets titel. Denne sammensætning af fagligheder gør dog, idet Aarhus Universitet og Dansk Medie- og Journalisthøjskole er institutioner med meget forskellige traditioner i forhold til vidensproduktion, at de ovenfor nævnte overvejelser om evalueringens præmisser kompliceres yderligere. Det vil jeg komme nærmere ind på efter et kort overblik over indholdet af de to bind samt nogle dyk ned i udvalgte artikler og argumenter.

Bindene *DR og TV2 – i folkets tjeneste?* og *Når nyheder bliver til – på DR og TV2* beskæftiger sig overordnet set med de bredere konceptuelle rammer og den historiske kontekst for public service i Danmark og med elementer af de nuværende produktionspraksisser på DR og TV2. Denne opdeling er dog ikke fulgt helt slavisk og der forekommer samtidig en række temaer, perspektiver og ikke mindst konkrete definitioner (af fx public service), der går på tværs af denne inddeling samt på tværs af artiklerne i de enkelte bind. Dette skaber en del redundans.

Det første af de to bind har som formål at udstikke linjerne for projektet samt udgivelserne, og det fremføres i indledningen, at det overordnede spørgsmål er at undersøge 'hvorvidt de to lovregulerede kanaler, DR og TV2, rent faktisk lever op til public service-kravene på nyheds- og aktualitetsområdet' (10). Da disse kanaler er forpligtet af konkrete kontrakter, hvor disse krav specificeres, virker det umiddelbart mærkeligt, at dette spørgsmål kræver sit eget forskningsprojekt. Målet er imidlertid også bredere, nemlig at afdække nogle af de betingelser og forudsætninger, der er afgørende for om der kan leves op til målene. Dette kræver en udvidet og operativ forståelse af selve begrebet, og det overordnede spørgsmål vanskeliggøres derfor af, at 'det er uklart hvad public service egentlig er' og af, at begrebet i 'en hel grundlæggende forstand [er] et bevægeligt, upræcist og politisk mål' og, at de måder det konkretiseres på må ses på baggrund af '*mediestrukturelle omstændigheder*' og '*samfundsstrukturelle udviklinger*' (kursiv i original) (10).

Projektet har derfor som overordnet mål at se nærmere på en række konkrete, og ikke mindst, mulige, konkretiseringer, og det første bidrag – Per Mouritsens ‘Fem opfattelser af fjernsyn og radio i kampen om „folkets tjeneste“’ – ser således på betydningerne af public service begrebet i den ‘danske mediedebat fra begyndelsen af 1990’erne’ (25). Mouritsen peger i denne ‘begrebshistorisk[e] kortlægning’ (26) på fem overordnede betydninger og/eller temaer, der er udkrystalliseret på baggrund af en række avisartikler i samspil med eksisterende ‘overordnede fremstillinger’ (25). Selvom der ikke er væsentlig nyt her, er værdien af bidraget at forankre (nogle af) begrebets betydninger i en konkret historisk og politisk kontekst, samt at illustrere nogle af de vigtige interesser, der er på spil i og omkring begrebet. Det konkluderes, at det ‘både [er] muligt og nødvendigt at skille forskellige forståelser ad og diskutere deres forudsætninger og perspektiver’ (47). En sådan tilgang følges op af bindets afsluttende bidrag af Jørn Loftager (ligeledes fra statskundskab), der sætter public service i relation til forskellige opfattelser af demokrati (henholdsvis markeds-, fællesskabs- og borgerdemokrati). Det konkluderes, at det ikke står til diskussion at public service ‘har det som en central opgave at understøtte demokratiet’ og at det ‘faktisk gør en forskel, hvilken forestilling om demokrati, der lægges til grund’ (243). Rent redaktionsmæssigt kan det undre, at dette bidrag ikke er lagt sammen med Mouritsens i starten af bindet, da begge disse bidrag afsætter vigtige og relevante pejlemærker for de andre diskussioner.

De fleste af de øvrige bidrag i det første bind fokuserer primært på politisk styring og måling. Der peges her blandt andet på, at politikerne i public service kontrakterne har fået ‘et stærkt styringsinstrument’ (Bang, s. 220), og Frands Mortensen giver en række interessante og foruroligende eksempler på hvorledes de mål, der ligger i dette instrument kommer i modstrid med dele af EUs lovgivning om statsstøtte. Undtagelser fra dette fokus på styring og måling er bidragene fra Hans-Henrik Holm og Flemming Svith, der begge kommer fra Dansk Medie- og Journalisthøjskole, og som derfor sætter mere konkret fokus på hvorledes public service forvaltes journalistisk. Som sådan foregriber de det overordnede indhold af det andet bind, hvor begge disse forfattere også bidrager.

Holms bidrag omhandler nogle af relationerne imellem public service kravene og nyheds- og væsentlighedskriterierne. Det fremhæves her, at krav, der knytter an til ‘demokratisk handlingskompetence’ (69) er svært omsættelige til journalistisk praksis og, ikke mindst, vurdering. Set ud fra det perspektiv handler dette bidrag også om måling, og der peges på, at problemet med at konkretisere dette krav kan have været medvirkende til den underprioritering, som det tilsyneladende har været underlagt. Holm argumenterer således for, med afsæt i nogle eksempler fra BBC, ‘at redefinere public service

over mod engagement, handlekraft og deltagelse blandt seere og lyttere' (85). Hvordan dette konkret skal udmøntes i et mere og mere differentieret mediemarkedet er dog mindre tydeligt.

Svith tager fat i nogle af de samme problematikker, idet han fokuserer på hvorledes abstrakte forpligtigelser 'bliver konkretiseret og udlagt' af nyhedsredaktionerne. Det fremhæves, at mens public service er 'politisk bestemte krav' (96) er journalistikken 'primært udviklet i private medievirksomheder underlagt markedets krav' (96) men også, at '[p]ublic service-opfattelsen og journalistikken har udviklet sig i gensidig afhængighed' (96). Dette kunne have været spændende at få uddybet. Sviths formål er dog snarere at pointere, at monopolbruddet har medført konkurrerende konkretiseringer af public service, og at dette både indeholder et demokratisk potentiale og en trussel: et potentiale fordi det at 'nyhedsudsendelserne retter sig imod forskellige målgrupper' gør at 'public service-journalistikkerne i sig selv aldrig har været mere alsidige' (107); og en trussel, fordi en 'øget seerstyring og seermaksimering ... ikke nødvendigvis [fremmer] nyhedsformidling af samfundsvæsentlige emner' (107). En egentlig afvejning af disse tendenser foretages imidlertid kun indirekte gennem et kritisk blik på USA og derigennem peges der på muligheden for en større differentiering mellem typer af journalistik på et marked, hvor der er public service aktører.

Denne problemstilling tager Svith mere konkret fat på i sit bidrag i det andet bind, hvor han fokuserer på nogle af forskellene imellem to meget anvendte fremstillingsformer i tv-nyheder, nemlig cases og stand-up. Disse ses, måske noget reduktionistisk, som et skisma mellem billedmæssige hensyn (videokrati) og konkret indhold. Det overordnede argument i analysen peger på en forskydning hen imod stand-up, der her ses som forklarende, og Svith indfører derfor et nyt nyhedskriterium, nemlig det 'kaos-reducerende'. Der er her rigtig mange gode begreber, argumenter og iagttagelser om end nogle af modstillingerne kan synes noget forenklede. Det er fx tilfældet i modstillingen imellem journalistiske og mediemæssige hensyn. Det virker her som om journalistikken er et ahistorisk og 'a-medialt' værdisæt, hvilket jo langt fra er tilfældet. Parallelt med mange litterater, der helst ikke ser bogen som et medie men snarere som et transparent udtryk, er der en tendens til, at journalister ser dagbladet som journalistikkens 'naturlige' og transparente manifestation.

Kate Kartveits bidrag i dette andet bind falder indholdsmæssigt godt i tråd med Sviths, idet Kartveit argumenter for, at de enkelte nyhedsindslag i en udsendelse ikke skal ses i isolation men som et samlet 'narrativt forløb' (139). Hun peger her på, at nogle af de kompositionskrav, der stilles – den 'rette' blanding imellem information og fascination – kan resultere i fravalg af vigtige historier, men peger samtidig på, at forskelligheden i kommunikationsformerne 'har potentiale til at nå mange forskellige modtagere' (140).

Jørgen Bang, der er en af de få bidragsydere fra medievidenskab, anlægger et flermedialt perspektiv, idet han fokuserer på forholdet imellem 'web-nyheder og tv-nyheder' (143). Artiklen bygger på en række data, der omhandler brugen af de to medier samt nogle indholdsanalyser, der har som formål, at se på integrationen mellem nyhederne i de to medier. En af pointerne er her, at den indholdsmæssige integration er mere udpræget end den brugsmæssige. Vicki Enemark Asmussen fokuserer i sit bidrag på fravalgskriterier indenfor radio-nyhedsproduktion. Dette er på flere måder en god og relevant tilgang, der forsøger at beskrive fravalget ud fra faktiske produktionsbetingelser, og fravalget deles her op i 'indholdsmæssige', 'institutionelle' og 'tekniske' betingelser. Argumentet og konklusionen er her, at 'de traditionelle nyhedskriterier ikke er dækkende for at kunne forstå fravælgelsesprocessen' (215). Om man kunne have forventet det burde nok have været diskuteret yderligere.

De sidste to bidrag i dette bind er Hans-Henrik Holm, Flemming Svith og Kate Kartveits 'Konklusion: public service journalistik som god journalistik?' og Kartveits appendiks om 'Design, metoder og analyser'. Konklusionen starter med at pege på en række udfordringer, hvoraf en af dem er en politisk udvikling hen imod, 'at alle grupper får deres eget holdningsmedium' (219). Dette besværliggør, men nødvendiggør, et fastholdt fokus på public service idealer. Dette hænger til dels sammen med en større '[m]ålgruppe og konceptstyring', der igennem indholdet, plan- og programlægningen forsøger at servicere forskellige demografiske og kulturelle grupperinger. Det centrale spørgsmål er derfor hvilke konsekvenser dette har for mulighederne for at opfylde public service forpligtigelserne. En af konklusionerne er imidlertid, at dette ikke har den store indvirkning på udvalget af nyheder og at 'målgruppe specialiserede nyheder ikke behøver at føre til del-offentligheder' (225) og, at 'væsentlighed og uafhængighed står som centrale elementer i den bærende [redaktionelle] kultur' (230). Sådanne værdier er dog til stadighed under pres, og der sniger sig afslutningsvist nogle formaninger ind om det fremtidige medielandskabs store udfordringer med henblik på at lave 'godt arbejde, der gør en forskel' (235). Det er svært at være uenig i.

Kartveits korte appendiks sætter ord på det samlede projekts problemformulering, metoder og analyse. Først og fremmest skal det bemærkes, at det ville have været en stor fordel, hvis man havde valgt at placere dette afsnit i starten af det første bind, at man som læser gik i gang med en bedre forståelse af spørgsmål, grundlag og fremgangsmåder. Med hensyn til selve metodediskussionen kunne man især have ønsket en udfoldet tematisering af det forhold, at '[f]ortolkningen af det indsamlede materiale ... er sket i overensstemmelse med – ikke bare en forskningstradition – men med en journalistisk tradition' (239). Hvilke tradition(er) er der tale om her, hvad menes der mere konkret med denne opdeling, og hvor kommer dette dobbelte blik til udtryk

og med hvilke konsekvenser og resultater? Da dette netop er et projekt, der spænder over flere fagligheder, burde dette helt klart have været uddybet. Uden denne er man som læser overladt til selv at forsøge at trække trådene imellem de forskellige perspektiver.

Uden en mere eksplicit teoretisk og metodisk ramme bliver flere af de enkelte bidrag ladt i stikken i den forstand at man som læser bliver usikker på, hvordan de skal læses. Et godt eksempel er antologiernes korteste bidrag 'Her vi ser verden fra' af Henrik Laier i, der på godt 6 sider (s. 45-51, bind II) præsenterer forskelle på henholdsvis DR og TV2 med hensyn til redaktionernes organisation uden diskussion af hvorfor spørgsmålet er interessant og hvordan materialet er indsamlet. Uden egentlige rammer og spørgsmål forekommer de enkelte iagttagelser, hvor interessante de ellers er, løsrevne. Nogle eksplicitte references til de '*mediestrukturelle omstændigheder*' og '*samfundsstrukturelle udviklinger*', der fremhæves i starten af det første bind kunne eksempelvis have været en stor hjælp her.

Dette er et symptom på, at antologierne ville have haft gavn af færre men mere integrerede bidrag, der sammen med nogle mere udfoldede overvejelser om projektets metodiske afsæt, videnskabelige rammer og sammenhængskraft kunne have højnet det samlede udbytte. Det ville i forlængelse deraf have været givtigt med en begrundelse for hvorfor der primært fokuseres på 'nyheds- og aktualitetsudsendelser' (bind I, 10). At det åbenbart ikke anses for nødvendigt at argumentere for dette siger noget om de primære fagligheder, der er repræsenteret i projektet. Set i forhold til hvordan public service institutionerne og medielandskabet har udviklet sig kunne man imidlertid godt have ønsket sig en diskussion af hvordan public service forpligtigelserne kan relateres til andre typer af programudbud.

Disse indsigelser til trods skal det også fremhæves, at udgivelserne samlet set en værdifuld samling af konkrete bud på materiale, begreber og perspektiver, der er centrale i den vedvarende diskussion af hvad public service er og/eller bør være i relation til nyheder og aktualitetsstof. Og som sådan understreger disse bind den meget vigtige pointe, at fremtidens nyhedslandskab netop afhænger af at denne diskussion holdes i live.

Henrik Bødker
Centerleder,
Center for Journalistiske Universitetsuddannelser ved Aarhus Universitet

Craig Parsons, *How To Map Political Arguments in Political Science*, Oxford: Oxford University Press, 2007, 198 s., \$32,95.

Typologisering af den politiske videnskabs forskellige forskningsgrene har udviklet sig til en mindre industri i industrien. Typologier fungerer både som introduktion, overblik og ikke mindst kanonisering af en eller flere litteraturer. Der er ikke så lidt på spil: typologier tilbyder en autoritativ opdeling af forskningen, hvilket kan have stor betydning for, hvordan vi opfatter de forskellige forskningsresultater. Nærværende bog præsenterer en typologi over forklaringer på politiske handlinger. Målet er simpelt formuleret at ændre vores opfattelse af, hvordan vi tænker forholdet mellem den politiske videnskabs forskellige grene. Det er et ambitiøst foretagende – ikke mindst på så relativt få sider – og det er ikke muligt at gøre alle bogens diskussioner ret i en anmeldelse. Fokus vil derfor være på den typologi Parsons opstiller og de fire forklaringslogikker der følger heraf.

Det er ikke målet med bogen at udsætte de forskellige traditioner for kritik. Forfatteren praktiserer en pragmatisk pluralisme ved at understrege, at de forskellige traditioner hver især bidrager med vigtig viden til politisk videnskab, og at det hverken er muligt eller ønskeligt at pege på en tradition som den bedste. Målet er i stedet at identificere hvilken forklaringslogik der udgør basis for hver dellitteratur for dermed bedre at kunne sammenligne og klargøre hvilke logikker der anvendes i en analyse. Når det så er sagt, findes der ingen typologi uden normativitet. Ved at identificere den særlige forklaringslogik, der gør sig gældende indenfor de forskellige dellitteraturer, sættes også nogle grænser for, hvad hver forklaringslogik overhovedet kan beskæftige sig med. Selvom Parsons understreger op til flere gange, at han ikke dømmer teoriernes meritter, men alene identificerer deres forklaringslogikker, kan der ligge ganske meget normativitet gemt i pragmatisme. Overordnet håndterer forfatteren dog denne udfordring på udmærket vis, ikke mindst ved at understrege at dette er hans bud, og at han ikke forventer det vil ende alle diskussioner – håbet er derimod at fremtidens diskussioner om litteraturens skillelinjer kan gøres klarere.

Forfatteren vælger en deduktiv snarere end induktiv opdeling af litteraturen. Parsons opdeler således litteraturen på baggrund af de forklaringslogikker, de hver især repræsenterer. Det gør han ud fra to overordnede skillelinjer, der begge fokuserer på forklaring af politisk handling, og som tilsammen skaber en firefeltstabel over forklaringslogikker. Den første skillelinje er mellem en generel og partikulær forklaringslogik. Den *generelle* forklaringslogik sigter mod formulering af lovmæssigheder – mennesker handler altid på en bestemt måde under bestemte forhold. Den *partikulære* forklaring starter derimod fra tilfældige udviklinger (contingency) og forklarer den videre ud-

vikling ud fra aktørers reaktion på disse tilfældigheder: „Such arguments are ‘particular’ in the sense that their account of one situation does not imply that similar cases will turn out the same way“ (s. 32). En partikulær logik beskæftiger sig således med spørgsmålet om, hvordan menneskeskabte fænomener – f.eks. ideer eller institutioner – fungerer som selvstændige årsager, der ikke kan reduceres til en underliggende struktur, der determinerer aktørernes handlinger.

Den anden skillelinje er mellem en *positionslogik*, der forklarer handling ud fra hvordan en aktør er placeret i et eksogent (eller antaget eksogent) givet landskab med en objektiv ramme for handlingerne, og en *fortolkningslogik*, der hævder at aktører handler på baggrund af deres fortolkning af, hvad der er muligt og/eller ønskeligt. På baggrund af disse to skillelinjer, udpeger Parsons hvad han opfatter som fire logisk distinkte forklaringslogikker: strukturelle, institutionelle, idemæssige (‘ideational’) og psykologiske forklaringer på politisk handling.

Benævnelsen af logikkerne er baseret på, hvad Parsons mener er det primære forklarende element. Den strukturelle forklaringslogik dækker over teorier, der forklarer handling som en individuel, rationel funktion af en position i en eksogent givet materiel ramme. Et klassisk eksempel på denne forklaringslogik er Karl Marx’ teorikompleks, hvor aktører – simpelt formuleret – handler på baggrund af deres placering i en objektiv (økonomisk) struktur, der er, eller behandles som, uafhængig af menneskelig vilje. Aktørers handlinger kan således forklares med, hvordan de er placeret i en struktur – eller ved at strukturen, og dermed rammen for menneskelig handling, ændrer sig: „In a clean causal segment of structural explanation, people choose their actions as a direct function of what is taken to be a concrete, exogenously given environment“ (s. 52). Dette betyder også at hverken idemæssige elementer eller psykologi har afgørende betydning for handlinger, fordi handlingerne i sidste instans kan forklares med aktørens placering i et objektivt givet materielt landskab.

Ved den institutionelle forklaringslogik er fokus på institutioner, der er intersubjektivt givet – dvs. ikke til subjektiv fortolkning – og hvor indflydelsen er uafhængig af andre eksogent givne faktorer (altså struktur): „Institutional claims are those that explain action by pointing to someone’s position in a man-made but intersubjectively present obstacle course“ (s. 39). Dvs. at opfindelsen af institutioner utilsigtet leder rationelle aktører i bestemte retninger på et senere tidspunkt (sti-afhængighed). Ifølge Parsons består den fundamentale forskel mellem strukturel og institutionel forklaringslogik i hvilke begrænsninger man mener der er på menneskelig handling: om de er eksogent givet og uforanderlige eller menneskeskabte konventioner og regler. Parsons argumenterer således for at „the stronger the initial claims about

structural indeterminacy or unpredictability, the wider the effects that institutionalist logic can claim“ (s. 74).

Denne forståelse af institutionalismen bryder op i den generelt accepterede opdeling mellem rationel, historisk og sociologisk institutionalisme. F. eks. placeres den sociologiske institutionalisme inden for den idemæssige forklaringslogik, fordi de forklarer handlinger med aktørers opfattelser og fortolkninger frem for med institutioner i Parsons forståelse: „Claims in which institutions affect action through actors' beliefs or norms of legitimacy should be called an ideational claim *about* institutions rather than a sociological institutionalist claim“ (s. 76). Tilfældet er det samme i store dele af den rationelle institutionalisme, som arbejder med institutioner som determineret af eksogene faktorer. I dette perspektiv opretholdes institutioner så længe som de kan skabe ligevægt mellem aktørernes interesse. Men hvis institutioner opstår og består på baggrund af aktørernes interesser, har vi ikke brug for institutioner til at forklare aktørers handlingsmønstre. Skal man tale om en rationel institutionel forklaringslogik forudsætter det usikkerhed, uforudsete udviklinger og institutionel træghed. Først her får den institutionelle forklaringslogik selvstændig forklaringskraft. Det betyder ikke, at sociologisk eller rationel teori ikke bør bruge institutioner i deres forklaringer, men blot at det ikke er en institutionel forklaringslogik, der leder deres teori.

Med idemæssig forklaringslogik menes teorier som forklarer handling „as a result of people interpreting their world through certain ideational elements“ (s. 96), som kan være diskurser, normer, normative eller kognitive opfattelser, symboler, etc. Den idemæssige forklaringslogik har det til fælles med institutionelle forklaringer, at udgangspunktet er det objektive miljøes tvetydighed, som aktører søger at løse med hhv. ideer og institutioner. En afgørende forskel er, at denne tvetydighed kun viser sig i starten af et institutionelt argument, hvorimod den består i den idemæssige forklaringslogik. Det er netop fordi aktørers interesser og forståelse af verden er tvetydig, at ideer får en reel forklaringskraft. Den idemæssige forklaringslogik forudsætter ikke, at man forstår aktører som irrationelle, den forudsætter alene at man opfatter aktører som 'a-rational', dvs. „that there is no clear rational course of action in the absence of interpretative filters“ (s. 98). Den idemæssige forklaringslogik er partikulær, idet den bygger på en høj grad af historicitet: aktører befinder sig i en bestemt historisk kontekst, hvor de udvikler bestemte fortolkningsapparater, der leder deres handlinger. Hermed adskiller logikken sig fra den psykologiske forklaringsmodel, hvor generelle psykologiske processer styrer aktørers handlinger.

Den psykologiske forklaringslogik trækker på teorier om de mest grundlæggende mentale processer, som adskiller sig fra den simple rationelle model, de strukturelle forklaringer anvender, ved i overvejende grad at arbejde

med irrationelle aktører. Den psykologiske forklaringslogik adskiller sig fra den idemæssige ved at bygge generelle kausalforklaringer. En psykologisk forklaring af politisk handling bygger således på det argument, at mennesker handler på en bestemt måde, fordi de tolker deres verden ud fra grundlæggende psykologiske mekanismer. Disse handlingsmåder er som regel irrationelle indenfor den psykologiske forklaringslogik. Hvis den psykologiske forklaringslogik anvendte en rationel aktør, ville den ikke bidrage med noget rationelle strukturelle eller institutionelle forklaringer ikke kunne forklare.

Ifølge Parsons består den psykologiske forklaringsmodels største svaghed i, at dens forklaringsmekanisme er placeret langt tilbage i kausalkæden, hvilket normalt gør det nødvendigt at støtte en psykologisk analyse med institutionelle og strukturelle faktorer. På den anden side gør det psykologiske forklaringer så meget desto mere fundamentale: „If psychological theorizing were as successful as it could be, it could provide the broad framework and the most specific individual analysis, with other logics contributing middle-range claims in between“ (s. 136). Mange politisk psykologiske forklaringer arbejder med interaktionen mellem fundamentale psykologiske mekanismer og det miljø aktøren befinder sig i, men Parsons understreger, at det der karakteriserer en psykologisk forklaring er, at de tilskriver fundamentale psykologiske mekanismer en kausal effekt.

Det er ikke som sådan svært at kritisere Parsons bog. F.eks. kan man undre sig over, at psykologiske og idemæssige forklaringer får deres egne kategorier, når man tager i betragtning hvor relativt lidt de fylder i i den politiske videnskab i forhold til strukturelle og institutionelle forklaringer. Det kunne tyde på at der enten er noget i vejen med de deduktivt udledte kategorier, eller at de er tolket på en uheldig måde, der giver uforholdsmæssig meget plads til den psykologiske og idemæssige forklaringslogik. Man kan også kritisere kapitlet om psykologiske forklaringer for at være betydeligt mindre analytisk og mere refererende end kapitlerne om de tre andre forklaringslogikker. Man får således en fornemmelse af at forfatteren er mindre velbevandret i den psykologiske litteratur. Det er også kritisabelt, at Parsons i så høj grad fokuserer den institutionelle forklaringslogik omkring ‘critical junctures’, når en af de mest aktuelle debatter indenfor institutionel teori er, hvordan man kan udarbejde teorier om inkrementelle og løbende tilpasningsprocesser. Og man vil med garanti nævne endnu flere svagheder i Parsons typologi. En så ambitiøs typologi vil nødvendigvis være problematisk på flere fronter. Det er dog denne anmelders opfattelse, at bogens svagheder vil kunne give anledning til spændende diskussioner frem for (alt for stor) forvirring. Svaghederne skal således ikke skygges for bogens store styrke: det stærke argument for at identificere hver litteraturs specifikke forklaringslogik, som så derefter kan kombineres på kreativ vis. Med dens pragmatisk, fordomsfrie og ikke

mindst stringente tilgang kan bogen være inspirerende læsning for enhver der søger at bygge præcise argumenter og teorier om politisk handling.

Martin B. Carstensen,
Center for Komparative Velfærdsstudier
Aalborg Universitet

Lars Bo Kaspersen: *Danmark i verden*, København: Hans Reitzels Forlag, 2008, 264 s., kr. 298.

Det er paradoksalt, at en af de mest oplysende tilgange i forsøg på at undersøge fremtidens muligheder består i at gå tilbage i historien. Den historiske sociologi udgør således et væsentligt bidrag til undersøgelsen af det aktuelle samfunds potentialer. Den undersøger, hvor dybt eller overfladisk, trægt eller svingende, uforanderligt eller foranderligt potentialerne sidder i samfundets strukturer. Lars Bo Kaspersens bog *Danmark i verden* udgør en sådan undersøgelse af det aktuelle samfund forstået i relation til dets fremtid og med et tilbageblik, der strækker sig tilbage til Napoleonskrigene. Det var den gang Danmark opstod som afløser for den helstat, der også omfattede Norge. Man kan sige, at bogen rækker fra 1815 til, ja måske 2050. Den går kronologisk til værks og alligevel er vores samtid og fremtid konstant nærværende. Det er fornemt og viser netop, at historisk sociologi ikke blot er historiske detailstudier klasket sammen med ahistoriske samfundsteorier.

Man kan selvfølgelig spørge, hvor langt tilbage bogen skulle række, og jeg tror, at en række af bogens analyser, eksempelvis af forholdet mellem den individualiserede borger og staten kunne være belyst mere fyldigt ved at tage udgangspunkt i 1750'erne. Ligeledes kunne nutidens reformfeber være belyst ud fra datidens såkaldte „reorganiseringfeber“. Mere aktuelt kunne danskerne post-protestantiske arbejdsetik være diskuteret som ramme for aktuelle reformer; lige som risiciene ved, at arbejdsiveren tabes gennem reformfeberens tempoforhøjelse kunne nævnes.

Udfoldelsen af den historiske sociologi er den ene af bogens tre intentioner. En anden er at skabe debat. Man kan læse den som en debatbog, der henvender sig til et bredt publikum af såvel politisk interesserede som administrative fagfolk, der forsøger at få overblik over, hvad der dog foregår. På intet tidspunkt taber bogen blikket på skoven for blot at kikke på træerne. Det er fint. Omvendt må man så nok tilføje, at historikere også kan få sat ikke mindst det nationalhistoriske perspektiv i relief.

Bogens tredje intention er, som titlen antyder, at Danmark er i verden og ikke er over for verden. Forestillinger om suveræniteten, territorialiteten, stats-

ræson og nationalisme for ikke at sige de mange forsøg Danmark har gennemgået for at overleve som politisk enhed, er alle sammen hentet fra udlandet. Bogen giver den nationalistiske statsforståelse et gevaldigt skud for boven. NATO og EU og med til at redde Danmark som „overlevelsesenhed“. Indledningsvist markerer Kaspersen ti konventionelle opfattelser om Danmark og danske borgere, dansk demokrati og om globaliseringen som nyt fænomen. Afslutningsvis sammenfattes analysen med en demonstration af hvorledes alle ti opfattelser ikke holder. Ikke mindst er globaliseringen og europæiseringen på ingen måde ny.

Argumentet om den afgørende betydning, som udlandet har haft for Danmark, kan imidlertid også siges at stå dobbelt stærkt, netop fordi bogen tager afsæt i det nationalstatslige århundrede, 1800-tallet. Kaspersen kunnet have spillet på en lettere bane, men alligevel holder argumentet.

Fra en noget snævrere faglig synsvinkel kunne man have ønsket sig en opsamling af fagområdets litteratur og teorier. For den udenforstående bliver den slags let tørt, og et appendiks kunne måske bedre tage form som en selvstændig artikel. Alligevel optræder en del faglige markeringer, ikke mindst i forhold til det set-up bogen betjener sig af. Kaspersen anvender tre centrale inspirationskilder, der alle er hedengangne tyskere, G.W.F. Hegel, Norbert Elias, og Carl Schmitt. Den kombination kunne der komme vældig meget teoretisk diskussion ud af, men pointen er egentlig mere enkel. Fra Hegel hentes pointen om, at indenrigsforhold ikke kan studeres uafhængigt af udenrigsforhold, og at staters suverænitet primært består i deres anerkendelsesrelation til andre stater frem for blot i et internt forhold som folkesuverænitet. Fra Elias' sociologiske analyse af historiske civilisationsprocesser hentes det dynamiske i forandringerne om hvilke stater og hvilke faktorer, der optræder med figurationerne omkring Danmark. Det drejer sig om eksempelvis handel, krig, massemedier eller stater som Tyskland, Rusland, England. En stat ses her som en „overlevelsesenhed“, der får en historisk foranderlig specificitet. Ikke mindst gør de sidste kapitler meget ud af USAs rolle. USA muliggjorde, at Danmark kunne spendere høje velfærdsudgifter frem for militære udgifter. Bogen er skrevet før Obama og før USAs finansielle krise satte ind, men det forhold gør bestemt ikke bogens kritiske perspektiv forældet.

Med Carl Schmitt indføres en rød tråd om, at overlevelseskampen fører til undtagelsestilstande. Billeder af venner og af fjender forskyder sig. Bestemte figurationer, statslige eliter eller korporative sammenkoblinger forsøger at overleve. Selv i fredstider spiller denne overlevelseskamp en afgørende rolle. Den militære konkurrence afløses blot af en økonomisk konkurrence, men kampen og dens retorik fortsætter. Resten af Schmitts politisk berygtede teoridannelse tages ikke i anvendelse.

Argumentet fører os til to tankevækkende iagttagelser: For det første ud-

viklede den danske demokratiske nationalstat et forhandlingsdemokrati, hvor alle landets større „stænder“, godsejere, landmænd, husmænd, kapitalister, arbejdere og selvstændige byborgere indkoblede i statslige projekter. Det forhandlingsdemokrati er tilsyneladende brast sammen siden 2001 til fordel for en kombination af en globaliseringsoverdreven konkurrencefokusering og en ikke helt skudsikker „krig mod terror“.

For det andet nævner Kaspersen indledningsvist, at større statslige projekter, herunder Irak- og Afghanistankrigene, udgør led i statens overlevelseskamp (p.37). I bogens glimrende afsluttende kapitler, bliver det imidlertid klart, at ikke mindst Irakkrigen gennemførtes på et tvivlsomt grundlag, hvor overlevelseskampen på ingen måde er indlysende. Med Afghanistankrigen synes Danmark at være indfanget i NATOs musketered til USA, som heller ikke indlysende kunne forlænges uden for det nordatlantiske område. Med bogens to hundredårige perspektiv bliver det på ingen måde klart, at reformfeberen såvel som bindingen til Bush' militære projekter, er gunstige for det overlevelsesprojekt, der udgør statens essens.

Bogens styrke er, at dette overblik på ingen måde tabes. Det er dog ikke altid blot detaljer, der bliver genstand for store flotheder, for eksempel spørges hvad europæisk integration er for en størrelse, mens forskellene mellem føderale og funktionelle integrationsstrategier ikke benævnes og diskuteres (p. 134). Teoretisk kunne man sige, at analysen kunne trænge til et modspil fra eksempelvis Kants eller Habermas' side. For det er en gennemgående figur, at suverænitetsafgivelse til internationale, europæiske og globale arrangementer muliggør suverænitet. Suverænitet udgør ikke en nulsum. Dette komplekse relationelle spil optræder imidlertid langt mere forenklet hos specielt Hegel og Schmitt.

En anden styrke ved bogen er dens pædagogiske overblik, der netop er nødvendigt, efterhånden som sansen for historiske detaljer tabes hos læsere, der til gengæld bliver stadig bedre til at analysere. Bogen kan formentlig indgå i introducerende grundkurser, og i uddrag måske endda i mere avancerede gymnasieforløb. Den er let tilgængelig i forhold til, hvor mange bolde den faktisk formår at holde i luften. Dens sprog er levende, stimulerende og engageret.

Gorm Harste
Institut for Statskundskab
Aarhus Universitet